

Collaborative Network for the Sustainable Prevention of Student Dropouts

Yuthana Sumrankit¹

Received: May 29, 2026

Revised: June 26, 2026

Accepted: June 29, 2026

Abstract

This academic article aimed to present a collaborative network for a sustainable prevention of student dropouts. It utilized the student council mechanism as a key component in school development, involving student councils, external collaborative networks, and the community in preventing and solving problems within their communities. Building a collaborative network for educational development was a management approach at both the district education office and school levels, ensuring all parties were involved. This began with network members jointly defining goals, objectives, and goals for educational development; creating and developing actionable plans; and promoting the roles and decision-making processes of each group. The collaborative network continuously developed communication processes, improved its structure, and enhanced its resources and funding. The district education office played a leading role in policy, fostering collaboration, developing capabilities, supervising, monitoring, evaluating, and extracting lessons learned to ensure students were cared for, re-enter the education

¹ Prachinburi Primary Educational Service Area Office 1

Corresponding author, e-mail: tsumrankit@gmail.com, Tel. 08 9030 3701

system, maintain positive attitudes towards school, and develop desirable characteristics, discipline, and appropriate behavior.

Keywords: Sustainable Education, Collaborative Network for Educational Development, Student Dropout

เครือข่ายความร่วมมือเพื่อแก้ปัญหาหนี้สินนักเรียนหลุดออกจากระบบการศึกษาอย่างยั่งยืน

ยุทธนา สำนานกิจ¹

Received: May 29, 2026

Revised: June 26, 2026

Accepted: June 29, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอเครือข่ายความร่วมมือเพื่อแก้ปัญหาหนี้สินนักเรียนหลุดออกจากระบบการศึกษาอย่างยั่งยืน โดยการนำแนวคิดกลไกสถานักเรียนในการพัฒนาสถานศึกษาเป็นส่วนสำคัญในการดำเนินการให้สถานักเรียน เครือข่ายความร่วมมือภายนอก และชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ปัญหาในชุมชนของตน การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาการศึกษาเป็นแนวทางหนึ่งในการบริหารจัดการระดับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และระดับสถานศึกษาโรงเรียนที่ทำให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการดำเนินการ โดยเริ่มจากสมาชิกของเครือข่ายร่วมกันกำหนดจุดมุ่งหมาย ตั้งเป้าหมายและวัตถุประสงค์ในการพัฒนาการศึกษา ร่วมสร้างและพัฒนาแผนปฏิบัติการที่นำไปปฏิบัติได้จริง โดยมีการส่งเสริมบทบาทและกระบวนการตัดสินใจของแต่ละกลุ่ม เครือข่ายความร่วมมือดำเนินการพัฒนากระบวนการติดต่อสื่อสาร พัฒนาโครงสร้างเครือข่ายความร่วมมือ และพัฒนาทรัพยากรและแหล่งทุนของเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง โดยสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามีบทบาทผู้นำเชิงนโยบาย สร้างความร่วมมือ พัฒนาศักยภาพ กำกับ ติดตาม ประเมินผล และถอดบทเรียน ให้ผู้เรียนได้รับการดูแลและกลับเข้าสู่ระบบการศึกษา มีเจตคติที่ดีต่อโรงเรียน และได้รับการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ มีวินัย และปรับพฤติกรรมให้เหมาะสม

¹ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1

Corresponding author, e-mail: tsumrankit@gmail.com, Tel. 08 9030 3701

คำสำคัญ: การศึกษาอย่างยั่งยืน, เครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาการศึกษา, นักเรียนหลุดออกจากระบบการศึกษา

บทนำ

การศึกษาเป็นพื้นฐานที่มีความสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ ทั้งในด้านความรู้ ทักษะ ทักษะ ทักษะ ความคิด คุณธรรมจริยธรรม จากเอกสารรายงานฉบับพิเศษสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ปี พ.ศ. 2565 (กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา, 2565) ระบุว่าปัจจุบันเด็กและเยาวชน (บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 14 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป แต่ยังไม่ถึง 18 ปีบริบูรณ์) ที่อยู่ในกลุ่มเสี่ยงหลุดออกจากระบบการศึกษามากกว่า 1.8 ล้านคนทั่วประเทศ โดยเฉพาะนักเรียนในช่วงชั้นรอยต่อ ได้แก่ ประถมศึกษาปีที่ 6 มัธยมศึกษาปีที่ 3 และมัธยมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งมักหลุดออกจากระบบในช่วงปิดเทอม และอาจไม่กลับมาเรียนอีก (นัทรพรานัญญ์ นันทิวัดมณฑล และคณะ, 2569)

นโยบายกระทรวงศึกษาธิการได้ให้ความสำคัญ กำหนดเป็นมาตรการเชิงรุกเพื่อป้องกันนักเรียนหลุดออกจากระบบอย่างเข้มข้น จัดทำโครงการพาน้องกลับห้องเรียน และ Thailand Zero Dropout โดยการจัดการศึกษาบูรณาการข้ามกระทรวง เพื่อค้นหา ติดตาม และช่วยเหลือเด็กเป็นรายบุคคลโดยไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง เน้นการสร้างความปลอดภัยทางสังคม โดยใช้กลไกในระดับพื้นที่เพื่อเชื่อมโยงข้อมูลและทรัพยากร (กระทรวงศึกษาธิการ, 2565)

ปัจจุบันทุกองค์กรให้ความสำคัญกับการดำเนินงานพัฒนาคุณภาพในลักษณะเครือข่าย เนื่องจากเป็นความร่วมมือของกลุ่มบุคคลที่มีจุดมุ่งหมายเดียวกัน ร่วมจัดกระบวนการต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน การสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่อยู่บนพื้นฐานของความเข้าใจ แบ่งงานแบ่งปันความรู้และประสบการณ์ ความร่วมมือดังกล่าวสามารถขยายไปสู่การสร้างเสริมความเข้มแข็งในด้านอื่น ๆ ได้อีกด้วย (ภัทรวรรณ นิลแก้วบรรณวิทย์, 2559) รวมถึงเครือข่ายความร่วมมือในการป้องกันและแก้ไขผู้เรียนที่หลุดออกจากระบบการศึกษา โดยการดำเนินการขับเคลื่อนการดำเนินงานส่งเสริมโอกาสความเสมอภาคและความเท่าเทียมทางการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการตามโครงการ“พาน้องกลับมาเรียน”โดยบูรณาการดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อติดตามผู้เรียนนำกลับเข้าสู่ระบบการศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2565) โดยมีสถานักเรียนซึ่งมีหน้าที่ดูแลทุกข์

สุขของนักเรียน และร่วมแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในโรงเรียน ประสานงานกับบุคลากร และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในด้านต่าง ๆ เพื่อประโยชน์และความก้าวหน้าที่นักเรียนควรได้รับ (สำนักพัฒนากิจกรรมนักเรียน, 2560)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนนโยบายลงสู่การปฏิบัติผ่านเครือข่ายสถานศึกษาที่ดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง ทั้งนี้ก็เพื่อป้องกันและแก้ปัญหานักเรียนหลุดออกจากระบบการศึกษาอย่างยั่งยืน โดยอาศัยแนวคิดเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาการศึกษา แนวคิดการแก้ปัญหานักเรียนหลุดออกจากระบบการศึกษา และแนวคิดกลไกสถานักเรียนในการพัฒนาสถานศึกษา สังเคราะห์เพื่อกำหนดบทบาทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือผ่านกลไกสถานักเรียนเพื่อแก้ปัญหานักเรียนหลุดออกจากระบบการศึกษาอย่างยั่งยืน ดังนี้

แนวคิดเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาการศึกษา

เครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาการศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างการเรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์และความช่วยเหลือระหว่างเครือข่าย มีการดำเนินการของเครือข่าย และประสานงานระหว่างเครือข่ายไปในทิศทางเดียวกัน และมุ่งเน้นการสร้างความสำเร็จร่วมกัน (วิไลรัตน์ จันธิมา, 2561) ประกอบไปด้วย โครงสร้างเครือข่ายความร่วมมือ การสื่อสาร การประสานงาน ความร่วมมือ และการทำงานร่วมกัน (Lawson, S., 2003) โดยการสร้างและพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือเป็นองค์ประกอบสำคัญหนึ่งในกระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ขบวนการประชาคม ประชาสังคม มีขั้นตอนการสร้างและพัฒนาเครือข่าย โดยเริ่มจากสมาชิกของเครือข่ายร่วมกันกำหนดจุดมุ่งหมาย ตั้งเป้าหมายและวัตถุประสงค์ในการพัฒนาการศึกษา ร่วมสร้างและพัฒนาแผนปฏิบัติการที่นำไปปฏิบัติได้จริง โดยมีการส่งเสริมบทบาทและกระบวนการตัดสินใจของแต่ละกลุ่มเครือข่ายความร่วมมือดำเนินการพัฒนากระบวนการติดต่อสื่อสาร พัฒนาโครงสร้างเครือข่ายความร่วมมือและพัฒนาทรัพยากรและแหล่งทุนของเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง (ณัฏฐา เกิดทรัพย์, 2563) โดยมีการบรรลุเป้าหมายที่พึงประสงค์ในการสร้างเครือข่าย ซึ่งเป็นผลที่รับจากการติดต่อกับบุคคล กลุ่มหรือองค์กรอื่น มีการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ วิธีการแก้ปัญหาต่าง ๆ และวิธีการทำงานใหม่ ๆ กับเครือข่าย และสัมพันธ์ภาพที่ไว้วางใจกันระหว่าง

เครือข่าย การติดต่อสื่อสาร ประสานงาน ระหว่างเครือข่ายเป็นไปอย่างอบอุ่น มีความไว้วางใจกัน และส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าของกันและกันอย่างจริงจัง โดยปราศจากความอิจฉาริษยา การเสริมสร้างความสัมพันธ์กับบุคคล กลุ่มหรือองค์การจะสร้างความเชื่อถือและสนับสนุนให้บุคคล กลุ่มหรือองค์การช่วยเหลือซึ่งกันและกันให้บรรลุเป้าหมายที่สมบูรณ์ (Turner, J. E., Husman, J., & Schauert, D. L., 2002)

จากแนวคิดดังกล่าว จะเห็นได้ว่าเครือข่ายความร่วมมือไม่ได้เป็นเพียงแค่โครงสร้างการทำงานร่วมกันเท่านั้น แต่ยังเป็นกลไกสำคัญในการป้องกันและแก้ไขปัญหาทางการศึกษาในมิติต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาการหลุดออกจากระบบการศึกษาของนักเรียน ซึ่งไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยสถานศึกษาเพียงลำพัง จำเป็นต้องอาศัยการบูรณาการข้อมูล การระดมทรัพยากร และการประสานงานอย่างเป็นระบบจากภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วน เพื่อร่วมกันเฝ้าระวัง คัดกรอง และช่วยเหลือเยียวยาเด็กเยาวชนกลุ่มเสี่ยงอย่างทันทั่วถึง สอดคล้องกับแนวคิดการแก้ปัญหา นักเรียนหลุดออกจากระบบการศึกษา ดังนี้

แนวคิดการแก้ปัญหานักเรียนหลุดออกจากระบบการศึกษา

นโยบายกระทรวงศึกษาธิการได้ให้ความสำคัญ กำหนดเป็นมาตรการเชิงรุกเพื่อป้องกัน นักเรียนหลุดออกจากระบบอย่างเข้มข้น จัดทำโครงการพาน้องกลับห้องเรียน และ Thailand Zero Dropout โดยการจัดการศึกษาบูรณาการข้ามกระทรวง เพื่อค้นหา ติดตาม และช่วยเหลือเด็กเป็นรายบุคคลโดยไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง เน้นการสร้างความปลอดภัยทางสังคม โดยใช้กลไกในระดับพื้นที่เพื่อเชื่อมโยงข้อมูลและทรัพยากร (กระทรวงศึกษาธิการ, 2565) โดยมีระบบการดูแลช่วยเหลือ นักเรียน โดยการกำกับ ติดตาม กระบวนการทำงานให้เป็นระบบ มีขั้นตอนชัดเจนในการดูแล นักเรียน ประกอบด้วย การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน การส่งเสริมพัฒนา การป้องกันและแก้ไขปัญหา และการส่งต่อ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2562) ซึ่งปัจจัยภายในสถานศึกษาที่ทำให้นักเรียนไม่อยากอยู่ในระบบโรงเรียน เช่น ความเครียดจากการเรียน ภาวะการเรียนรู้ถดถอย (Learning Loss) ความสัมพันธ์ที่ไม่ดีกับครู การถูกกลั่นแกล้ง โดยการสร้างสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้ปลอดภัยและน่าอยู่ และปัจจัยภายนอกที่ดึงเด็กออกไป เช่น ปัญหาเศรษฐกิจครอบครัวที่บีบให้ต้องไปทำงาน ปัญหาสิ่งแวดล้อม และเพื่อนชักชวนไปในทาง

ที่ไม่เหมาะสมด้วยการแจ้งเหตุให้เครือข่ายภายนอกเข้าช่วยเหลือ (สมพงษ์ จิตระดับ, 2565) และกระบวนการกลุ่มของเพื่อนพัฒนาทักษะการฟังด้วยความเห็นอกเห็นใจ เพื่อไปทำหน้าที่เป็นผู้พาเพื่อนกลับมาเรียน (สุชา จันทรเฒ, 2521)

ดังนั้น การขับเคลื่อนมาตรการเชิงรุกเพื่อเฝ้าระวังและป้องกันไม่ให้นักเรียนหลุดออกจากระบบการศึกษา จึงไม่ได้เป็นเพียงบทบาทหน้าที่ของครูหรือหน่วยงานภายนอกเท่านั้น แต่จำเป็นต้องบูรณาการเข้ากับโครงสร้างการดำเนินงานภายในโรงเรียน โดยเฉพาะการใช้กลไกสถานักเรียนมาเป็นพลังขับเคลื่อนสำคัญในระดับปฏิบัติการ เนื่องจากสถานักเรียนมีบทบาททั้งในการส่งเสริมสวัสดิภาพ ร่วมแก้ไขปัญหา และเป็นกระบอกเสียงในการสะท้อนปัจจัยภายในที่ส่งผลต่อนักเรียน อันจะนำไปสู่การร่วมมือพัฒนาโรงเรียนให้เป็นพื้นที่ปลอดภัยสำหรับทุกคน ดังแนวคิดกลไกสถานักเรียนในการพัฒนาสถานศึกษา ที่มุ่งเน้นการเป็นสื่อกลางในการเฝ้าระวังและป้องกันไม่ให้นักเรียนหลุดออกจากระบบการศึกษา ดังนี้

แนวคิดกลไกสถานักเรียนในการพัฒนาสถานศึกษา

สถานักเรียนเป็นตัวแทนของนักเรียนที่เป็นสื่อกลางในการส่งเสริมสวัสดิภาพทั่วไปของนักเรียน พัฒนาทัศนคติ มีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียนและชุมชน (National Association of Student Councils, 2014) มีหน้าที่ดูแลทุกข์สุขของนักเรียน และร่วมแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในโรงเรียน ประสานงานกับบุคลากร และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในด้านต่าง ๆ เพื่อประโยชน์และความก้าวหน้าที่นักเรียนควรได้รับ รับผิดชอบงานและกิจกรรมต่าง ๆ ตามที่ได้รับมอบหมายจากโรงเรียน คิตรีเริ่มโครงการที่เป็นประโยชน์ สามารถปฏิบัติได้จริงและส่งผลต่อการพัฒนาโรงเรียน ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ ทันท่วงทีต่อเหตุการณ์ และตรงไปตรงมา เสนอความคิดเห็น ต่อโรงเรียนในการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน และเพื่อพัฒนาโรงเรียนในด้านต่าง ๆ โดยวางแผนดำเนินงานกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับครูที่ปรึกษา (สำนักพัฒนากิจกรรมนักเรียน, 2560) สร้างความเข้มแข็งให้แก่สถานักเรียนให้เป็นสากล มีความเข้าใจ มุ่งมั่น และเข้าใจในเรื่องของสถานักเรียน ทั้งในมุมของนักเรียน ครู ผู้บริหาร ผู้ปกครอง ชุมชน ตลอดจนองค์กรภาครัฐและเอกชน และการพัฒนาสถานักเรียนให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน (สุพัตรา ปิตะยัง, 2565) ซึ่งจำเป็นต้องมีการพัฒนาทักษะการเป็นผู้นำ การสร้างและพัฒนาเครือข่าย การสร้างลักษณะนิสัยให้

นักเรียนเป็นผู้มีจิตอาสาและมีจิตสำนึกสาธารณะ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2566)

จากแนวคิดและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับกลไกสถานนักเรียนข้างต้น จะเห็นได้ว่าสถานนักเรียนมิได้มีบทบาทเพียงแค่การจัดกิจกรรมภายในสถานศึกษาเท่านั้น หากแต่เป็นกลไกสำคัญที่มีความใกล้ชิดและเข้าใจบริบทความต้องการรวมถึงปัญหาของเพื่อนนักเรียนได้ดีที่สุด อย่างไรก็ตาม การขับเคลื่อนศักยภาพของสถานนักเรียนให้สามารถก้าวไปสู่การเป็นกลไกเชิงรุก โดยเฉพาะการแก้ไขปัญหาที่มีความซับซ้อนอย่างการป้องกันและช่วยเหลือไม่ให้นักเรียนหลุดออกจากระบบการศึกษาอย่างยั่งยืนนั้น จำเป็นต้องอาศัยการส่งเสริมเชิงนโยบาย การพัฒนาองค์ความรู้ และการบูรณาการเครือข่ายความร่วมมือจากหน่วยงานส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ด้วยเหตุนี้ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาในฐานะหน่วยงานกำกับดูแลและส่งเสริมการจัดการศึกษาในระดับพื้นที่ จึงมีบทบาทสำคัญยิ่งในการเข้ามาเป็นข้อต่อเชิงระบบเพื่อยกระดับและขับเคลื่อนกลไกสถานนักเรียนดังกล่าว ซึ่งมีรายละเอียดบทบาทหน้าที่สำคัญดังต่อไปนี้

บทบาทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือผ่านกลไกสถานนักเรียนเพื่อแก้ปัญหานักเรียนหลุดออกจากระบบการศึกษาอย่างยั่งยืน

1. บทบาทผู้นำเชิงนโยบาย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาทำหน้าที่เป็นผู้ขับเคลื่อนนโยบายระดับชาติมาเป็นแนวปฏิบัติที่สอดคล้องกับบริบท
2. บทบาทผู้สร้างความร่วมมือ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาทำหน้าที่เป็นผู้ประสานเชื่อมโยงหน่วยงานภายนอกให้เข้ามาส่งเสริมสนับสนุนโรงเรียน เช่น สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล และหน่วยงานราชการส่วนท้องถิ่น
3. บทบาทผู้พัฒนาศักยภาพ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามีหน้าที่ส่งเสริมและพัฒนาผู้บริหาร ครูผู้สอน ศึกษานิเทศก์ รวมถึงผู้เรียน ให้มีความพร้อมและมีศักยภาพในการปฏิบัติงาน
4. บทบาทผู้กำกับ ติดตาม ประเมินผล และถอดบทเรียน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามีหน้าที่นิเทศ กำกับ ติดตามผลการดำเนินงานของสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ เพื่อช่วยเหลือและปรับปรุงกระบวนการทำงานให้มีประสิทธิภาพ

บทบาทการเป็นผู้นำเชิงนโยบาย ผู้สร้างความร่วมมือ ผู้พัฒนาศักยภาพ และผู้กำกับติดตามของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาข้างต้น ถือเป็นฟันเฟืองหลักในการขับเคลื่อนระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในภาพรวม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านทัศนคติ ความไว้วางใจ การวางกลไกเชิงรุกที่ลดขั้นตอน และการคุ้มครองสิทธิเด็กอย่างเข้มงวด ซึ่งผลจากการตกผลึกแนวคิดร่วมกับกลไกสถานักเรียนและภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วนข้างต้น

สรุปผล

เครือข่ายความร่วมมือเพื่อแก้ปัญหานักเรียนหลุดออกจากระบบการศึกษาอย่างยั่งยืน มีหัวใจสำคัญที่ทัศนคติ โดยปรับเปลี่ยนทัศนคติโดยผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนยอมรับในศักยภาพของผู้เรียน ประสานทัศนคติ สร้างความไว้วางใจระหว่างกลุ่มเพื่อนและความไว้วางใจระหว่างโรงเรียนกับชุมชน และสร้างทัศนคติการเป็นเจ้าของร่วมกับทุกภาคีเครือข่ายทั้งสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล และหน่วยงานราชการส่วนท้องถิ่น มีความรู้สึกร่วมกันว่าผู้เรียนทุกคนในพื้นที่คือบุคคลที่ต้องได้รับการดูแลอย่างทั่วถึงในทุกด้าน และการดำเนินการร่วมกัน โดยกลไกเพื่อนช่วยเพื่อนให้สถานักเรียน คัดกรองเชิงรุก กลไกส่งต่อแบบลดระบบเอกสาร เมื่อสถานักเรียนแจ้งเหตุ ครูต้องเข้าถึงตัวเด็กทันที และ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาต้องประสานหน่วยงานภายนอกได้โดยตรงตลอดจนกลไกสะท้อนคิด โดยเปิดพื้นที่ถอดบทเรียนร่วมกันอย่างไม่เป็นทางการ เพื่อยกระดับวิธีการทำงานอย่างต่อเนื่อง

โดยทั้งนี้ จะต้องรักษาความลับและคุ้มครองสิทธิเด็กอย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะสถานักเรียนและครูต้องได้รับการชักชวนความเข้าใจ ให้การเก็บข้อมูลของนักเรียนกลุ่มเสี่ยงที่หลุดออกจากระบบมีปัญหาครอบครัว ปัญหาสุขภาพจิต จะต้องถูกเก็บเป็นความลับสูงสุดในระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน มุ่งกระบวนการเชิงรุกมากกว่าตั้งรับ เครือข่ายต้องทำงานตั้งแต่เริ่มเห็นสัญญาณเตือนเบื้องต้น และการสนับสนุนและคุ้มครองจากผู้บริหาร ในด้านงบประมาณ ทรัพยากร และใช้อำนาจหน้าที่ในการปกป้องและอำนวยความสะดวกให้แก่ครูและสถานักเรียนในการทำงานร่วมกับชุมชน

องค์ความรู้ใหม่

การที่จะให้เครือข่ายความร่วมมือเพื่อแก้ปัญหา นักเรียนหลุดออกจากระบบการศึกษาให้ประสบความสำเร็จและยั่งยืนได้นั้น กลไกสำคัญที่สุดก็คือองค์ประกอบสถานักเรียนที่ช่วยให้เข้าถึงสาเหตุและข้อมูลของปัญหานักเรียน นำไปสู่การป้องกันและแก้ไขได้อย่างเหมาะสม รวดเร็ว ซึ่งการดำเนินการของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อแก้ปัญหา นักเรียนหลุดออกจากระบบการศึกษา อย่างยั่งยืนนั้น มีกระบวนการดังนี้

1. สร้างการคิดและวางแผนเชิงระบบ

1.1) ผู้บริหารการศึกษาเป็นผู้สร้างการคิดและวางแผนเชิงระบบ โดยร่วมคิดและวางแผนร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในระดับสำนักงานเขตพื้นที่ ได้แก่ ผู้แทนครูแนะแนว ผู้แทนผู้บริหารสถานศึกษา และผู้แทนสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล และหน่วยงานราชการส่วนท้องถิ่น

1.2) เครือข่ายความร่วมมือร่วมสร้างเป้าหมาย วิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกของนักเรียนที่หลุดออกจากระบบการศึกษาในสำนักงานเขตพื้นที่ และร่วมกันออกแบบแนวทางการทำงานร่วมกับสถานักเรียน

2. สร้างศักยภาพสถานักเรียน

2.1) จัดตั้งเครือข่ายสถานักเรียนระดับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อเป็นส่วนกลางในการเก็บสถิติรวบรวมข้อมูลเพื่อวิเคราะห์หาแนวทางป้องกันและแก้ไขในเชิงรุก

2.2) จัดกิจกรรมเสริมศักยภาพทักษะสำคัญ ได้แก่ ทักษะการฟังด้วยความเห็นอกเห็นใจ เพื่อสร้างความไว้วางใจกับเพื่อนกลุ่มเสี่ยง ทักษะการสังเกตเพื่อความเร็วในการให้การป้องกันและช่วยเหลือ และทักษะการรักษาความลับเพื่อปกป้องสิทธิและสร้างความปลอดภัยให้เพื่อนกลุ่มเสี่ยง

3. สร้างเครือข่ายสถานักเรียน

3.1) สถานักเรียนระดับสถานศึกษา ทำหน้าที่สังเกต คัดกรอง และเฝ้าระวังเพื่อน หากพบกลุ่มเสี่ยง จะใช้มาตรการเพื่อนเยี่ยมบ้านอย่างไม่เป็นทางการ เพื่อสร้างความไว้วางใจและค้นหาสาเหตุที่แท้จริงของปัญหา

3.2) การส่งต่อข้อมูล สถานักเรียนระดับสถานศึกษา จะรายงานข้อมูลเชิงลึกนั้น แก่ครูแนะแนวหรือครูประจำชั้น เพื่อให้โรงเรียนบันทึกเข้าระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนทันที

4. สร้างเครือข่ายความร่วมมือในการแก้ปัญหานักเรียนหลุดออกจากระบบการศึกษา

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเป็นผู้ประสานกับเครือข่ายความร่วมมือภายนอก และส่งต่ออย่างทันทั่วถึง เมื่อได้รับรายงานที่เกินกว่าสถานศึกษาในสังกัดจะแก้ไขได้

5. สร้างการสะท้อนคิดและชื่นชมความสำเร็จ

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจัดการถอดบทเรียน ระดับเขตพื้นที่การศึกษา อย่างสม่ำเสมอ โดยให้สถานักเรียน ครู ผู้บริหาร และผู้นำชุมชน ได้ถอดบทเรียนเพื่อทบทวน กระบวนการการป้องกันแก้ไขที่สำเร็จ และแนวทางการพัฒนากระบวนการที่เกิดปัญหาอุปสรรค พร้อมทั้งมีโครงการต่อเนื่องในการจัดพิธิยกย่องเชิดชูเกียรติเพื่อสร้างขวัญกำลังใจให้กับเครือข่ายที่มี ผลการดำเนินการที่ดีเยี่ยม

ผลผลิต ผลลัพธ์ และตัวชี้วัดความสำเร็จของการดำเนินงาน

การดำเนินงานตามกระบวนการของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อแก้ปัญหานักเรียนหลุด ออกจากระบบการศึกษา กำหนดความสำเร็จของผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบ ไว้ดังนี้

1. ผลผลิต ได้แก่

1.1) เกิดเครือข่ายสถานักเรียนเพื่อเฝ้าระวังและช่วยเหลือเพื่อนกลุ่มเสี่ยง ครอบคลุมสถานศึกษาทุกแห่งในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

1.2) นักเรียนแกนนำสถานักเรียนของสถานศึกษาทุกแห่งในสังกัดสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษาได้รับการพัฒนาศักยภาพ

1.3) เกิดบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) หรือข้อตกลงเชิงปฏิบัติการร่วมกัน ระหว่างสำนักงานเขตพื้นที่กับหน่วยงานเครือข่ายความร่วมมือในท้องถิ่นต่อเนื่องอย่างน้อย 3 ปีการศึกษา

2. ผลลัพธ์ ได้แก่

2.1) ผลลัพธ์ต่อผู้เรียน

2.1.1. ผู้เรียนกลุ่มเสี่ยง ได้รับการดูแลและกลับเข้าสู่ระบบการศึกษามีเจตคติที่ดีต่อโรงเรียน และได้รับการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ มีวินัย และปรับพฤติกรรมให้เหมาะสมผ่านกระบวนการกลุ่มเพื่อน

2.1.2. สถานักเรียนเกิดจิตสาธารณะ มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม และเกิดทักษะการทำงานเป็นทีมและภาวะผู้นำตามวิถีประชาธิปไตย

2.2) ผลลัพธ์ต่อครูผู้สอนและสถานศึกษา

ครูผู้สอนมีข้อมูลเชิงลึกของนักเรียนเป็นรายบุคคลที่แม่นยำขึ้นทำให้การดูแลช่วยเหลือนักเรียนเกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2.3) ผลลัพธ์ต่อชุมชน และเครือข่าย

เกิดการบูรณาการทรัพยากรร่วมกัน ชุมชนรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของในการปกป้องอนาคตของเด็กในท้องถิ่น

3. ผลกระทบในภาพรวม ได้แก่

3.1) อัตราการออกกลางคันของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลดลงจนเป็นศูนย์หรือเข้าใกล้ศูนย์ตามเป้าหมายนโยบาย *Thailand Zero Dropout*

3.2) เกิดนวัตกรรมการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อแก้ปัญหานักเรียนหลุดออกจากระบบการศึกษาเป็นต้นแบบให้กับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอื่นนำไปปรับประยุกต์ใช้แก้ปัญหาที่สอดคล้องกับบริบทของตนได้

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2565). *แนวทางการดำเนินงานโครงการพาน้องกลับห้องเรียน*. เข้าถึงได้จาก

<https://www.bopp.go.th/wp-content/uploads/2024/09/4>.

กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา. (2565). *รายงานสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาปี 2565*. เข้าถึงได้จาก <https://www.eef.or.th/wp-content/uploads/2022/02/รายงานสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาปี 2565.pdf>

- ณัฐฐา เกิดทรัพย์. (2563). *การพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง แห่งชาติตำบลบ้านนา อำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราช ภัฏพระนคร.
- นัทธปราชญ์ นันทวิวัฒน์กุล และคณะ.(2569). การศึกษาการหลุดออกนอกระบบการศึกษาของเด็ก และเยาวชนในภาวะเปราะบางในชุมชน. *วารสารส่งเสริมและพัฒนาวิชาการสมัยใหม่*, 4(1), 326-346.
- ภัทรวรรณ นิลแก้วบรรวิชัย. (2559). รูปแบบการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการของ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา ขั้นพื้นฐาน. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา
- วิไลรัตน์ จันธิมา. (2561). *การพัฒนาแบบการบริหารสถานศึกษาด้วยความรับผิดชอบต่อสังคม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา).บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- สมพงษ์ จิตระดับ. (2565). *ถอดประสบการณ์ ‘จัดการศึกษาเชิงพื้นที่’ “ถ้าปล่อยเด็กหลุดต่อไป เท่ากับเรากำลังทำลายสิทธิด้านการศึกษาครั้งใหญ่ และตัดโอกาสของประเทศทางอ้อม*. เข้าถึงได้จาก <https://www.eef.or.th/article-abe-010922/>
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2562). *คู่มือการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือ นักเรียน*. กรุงเทพฯ : ศูนย์เฉพาะกิจช่วยเหลือเด็กนักเรียน สพฐ.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2566). *คู่มือการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณลักษณะ ผู้เรียนในการน้อมนำพระบรมราโชบายด้านการศึกษาในหลวงรัชกาลที่ 10 สู่การปฏิบัติ ของสถานศึกษา*. เข้าถึงได้จาก<https://www.rayong2.go.th/wp-content/uploads/2025/06/AA16%E0%B8%A1%E0%B8%81%E0%B8%A3%E0%B8%B2%E0%B8%84%E0%B8%A168.pdf>
- สำนักพัฒนากิจกรรมนักเรียน. (2560). *คู่มือการจัดกิจกรรมฝึกอบรมสถานักเรียน*. กรุงเทพฯ : สำนักพัฒนากิจกรรมนักเรียน.

สุชา จันทรเฒ. (2521). *จิตวิทยาวัยรุ่น*. (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ : แพรวพิทยา.

สุพัตรา ปิดจะยัง. (2565). *การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานสถานักเรียนของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม*. (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Lawson, S. (2003). *Examining the Relationship between Organizational Culture and Knowledge Management*. (Dissertation Doctor of Philosophy. Business Administration Program in Management). Fort Lauderdale : Nova Southeastern University.

National Association of Student Councils. (2014). *Student council handbook: A student council resource by the National Association of Student Councils*. Reston, VA : National Association of Secondary School Principals.

Turner, J. E., Husman, J., & Schallert, D. L. (2002). The importance of students' goals in their emotional experience of academic failure: Investigating the precursors and consequences of shame. *Educational Psychologist*, 37(2), 79–89.